

ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV

**CIEĽOVÉ POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI
A ZRUČNOSTI MATURANTOV
Z OBČIANSKEJ NÁUKY**

BRATISLAVA 2012

Schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 30. 8. 2013
pod číslom 2013-10834/28677:1-0922 s platnosťou od 1. 9. 2013.

ÚVOD

Občianska náuka je na stredných školách začlenená do skupiny spoločenskovedných voliteľných maturitných predmetov. Žiaci si môžu zvoliť predmet občianska náuka ako jeden z voliteľných predmetov maturitnej skúšky alebo absolvovať občiansku náuku ako dobrovoľnú maturitnú skúšku.

Maturitná skúška z voliteľného predmetu občianska náuka pozostáva z ústnej formy internej časti maturitnej skúšky. Ústnu formu internej maturitnej skúšky tvorí ústna odpoveď žiaka pred predmetovou maturitnou komisiou, pričom si žiak žrebuje jedno zo schválených maturitných zadaní. Minimálny počet maturitných zadaní je 30 a jedno maturitné zadanie je tvorené tromi otázkami. Podrobnosti o spôsobe konania maturitnej skúšky z občianskej náuky, ako aj špecifikácia otázok a hodnotenie skúšky sú uvedené v platnej legislatíve, týkajúcej sa ukončovania štúdia na stredných školách.

Maturitná skúška z občianskej náuky sa vzťahuje na učebnú látku celého gymnaziálneho štúdia predmetu občianska náuka. Vychádza zo Štátneho vzdelávacieho programu – ISCED 3 A, príloha občianska náuka, kde je uvedený obsahový a výkonový štandard pre 3. – 4. ročník, ako aj z učebných osnov voliteľného spoločenskovedného seminára v Školskom vzdelávacom programe konkrétnej strednej školy, ktorý žiaci absolvujú v odporúčanom minimálnom rozsahu 4 hodiny týždenne spolu za celé gymnaziálne štúdium. Súhrn získaných vedomostí a zručností z povinného predmetu občianska náuka a voliteľného spoločenskovedného seminára vytvára predpoklad pre získanie požadovaných vedomostí a zručností na absolvovanie maturitnej skúšky z občianskej náuky.

1. CIEĽ MATURITNEJ SKÚŠKY

Občianska náuka ako voliteľný maturitný predmet má žiakom sprostredkovať potrebné vedomosti, zručnosti a spôsobilosti, pomocou ktorých sa budú vedieť orientovať v zložitom systéme noriem a hodnôt súčasnej spoločnosti a budú schopní úspešne sa začleniť do života v demokratickej spoločnosti.

Predmet umožňuje žiakom získať základné kompetencie, pomocou ktorých môžu žiť životom aktívneho občana v občianskej demokratickej spoločnosti. Okrem vedomostí a zručností z jednotlivých obsahových okruhov, týkajúcich sa života občana v spoločnosti ako celku, si žiaci osvojujú aj prehľad vo vybraných spoločenských oblastiach, ktoré ich môžu nasmerovať na ich možné budúce štúdium.

Cieľom maturitnej skúšky z občianskej náuky je overiť, ako je absolvent štúdia v gymnáziu svojimi vedomosťami a zručnosťami pripravený na aktívny občiansky život, ako aj na prípadné vysokoškolské štúdium v oblasti spoločenských vied.

Cieľové požiadavky na maturantov z občianskej náuky vymedzujú, ktoré vedomosti a zručnosti by mali žiaci počas štúdia získať a vedieť preukázať. Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov v maturitnom predmete občianska náuka sú zostavené na základe Bloomovej taxonómie. Všeobecný cieľ je konkretizovaný štruktúrou čiastkových cieľov formulovaných v troch hierarchicky usporiadaných rovinách. To znamená, že od preverovania vedomostnej úrovne maturanta postupujeme k prevereniu schopnosti samostatného prístupu pri riešení problémov, argumentačných schopností, od analýzy k syntéze a hodnoteniu až k prevereniu schopnosti prezentovať a obhájiť vlastné projekty, seminárne práce a eseje.

Pre každú rovinu sú typické isté príkazové slová:

- A. **Rovina vedomostí a porozumenia** – vymedzená tzv. príkazovými slovesami ako napríklad: uveď, vysvetli, popíš, definuj, charakterizuj, vymenuj a pod. Ide o vedomostnú úroveň maturanta, predovšetkým o to, ako zvládol pojmový aparát vybraných spoločensko-vedných poznatkov v ich vzájomných vzťahoch.

Žiaci dokážu na základe svojich vedomostí napríklad:

1. pochopiť význam psychológie, sociológie, práva, politológie, ekonómie a filozofie pre jednotlivca,
Uved'te príklady životných situácií, v ktorých možno využiť psychologické poznatky.
Uved'te úlohu sociológie v živote človeka.
Vymenujte životné situácie, kedy začína človek filozofovať.
2. odhadnúť príčiny správania sa a konania ľudí,
Uved'te, ako bude riešiť stresovú situáciu sangvinik, melancholik, flegmatik, choleric.
3. pochopiť význam dodržiavania práva v živote jednotlivca,
Charakterizujte druhy trestov využívaných pri porušovaní zákonom chránených záujmov.
4. formovať právne vedomie,
Vysvetlite rozdiel medzi priestupkom a trestným činom.
Vymenujte organizácie ochraňujúce ľudské práva.
5. vysvetliť pojmy, udalosti, javy a procesy vo vzájomných vzťahoch,
Uved'te príjmové a výdavkové položky štátneho rozpočtu.
6. ochrániť a presadzovať svoje osobné práva,
Vymenujte práva detí a dokumenty, v ktorých sú zakotvené.
7. zorad'ovať fakty a udalosti chronologicky,
Charakterizujte typy ekonomík v ich postupnom vývoji.
Uved'te, ako sa chronologicky prijímali ľudské práva.
8. pracovať s dokumentmi, vyhľadávať a zhromažďovať informácie,
Uved'te podľa štatistických údajov vývoj nezamestnanosti od roku 1993.
Vyberte z Ústavy SR práva, ktoré sú pre vás najaktuálnejšie.
9. uvedomiť si zodpovednosť za seba,
Uved'te príklady možných dôsledkov nedodržiavania zásad psychohygieny.
Vysvetlite, kedy sa nadobúda deliktuálna spôsobilosť.
10. používať odbornú terminológiu,
Vysvetlite, čo znamená pojem sankcia, deklarácia, logos, ontológia.

- B. **Rovina aplikácie a analýzy** – vymedzená príkazovými slovesami typu: porovnaj, analyzuj, vyber, aplikuj, vysvetli prečo, zarad' a pod., bude viesť k prevereniu schopnosti samostatného prístupu k riešeniu problémov, argumentačných schopností spojených s riešením a prezentáciou občiansko-právnych otázok a spoločensko-ekonomických súvislostí vývoja súčasnej spoločnosti. Na tejto úrovni maturant rieši úlohy, v ktorých využíva svoje vedomosti v nových súvislostiach a kontexte.

Žiaci dokážu svoje vedomosti aplikovať a riešiť problémy, napríklad:

1. klasifikovať a analyzovať pojmy, javy a procesy,
Analýzujte príčiny zlyhávania trhového mechanizmu a zdôvodnite potrebu zásahov štátu do ekonomiky.
Vysvetlite prínos gréckej filozofie pre ďalší vývoj ľudského poznania.
Analýzou výrokov Sokrata vysvetlite podstatu jeho praktickej filozofie.
2. vybrať základné znaky faktov, javov a procesov,
Nájdite dva dôvody, prečo je uplatňovanie väčšinového volebného systému nevýhodné a naopak.
Nájdite základné znaky osvietenstva v Anglicku, Francúzsku a v Nemecku.
3. porovnať fakty, javy a procesy,
Porovnajte základné psychologické smery.
Porovnajte rozdielnosť prístupov Platóna a Aristotela v metafyzike.
Porovnajte antropologické a scientistické prúdy poklasickej filozofie.
4. určiť príčiny a dôsledky faktov, javov a procesov,
Analýzujte cieľ a výsledky reformácie pre cirkev a filozofiu.
Analýzujte súčasné problémy rodiny a určite príčiny krízy v rodine.
5. rozlíšiť a interpretovať pramenný materiál,
Vyberte zo zlomkov gréckych filozofov tie, v ktorých sa hovorí o arché a interpretujte ich.
Rozlíšte rôznu interpretáciu ontologického základu v starovekej filozofii.
6. analyzovať odborný text, zovšeobecňovať a syntetizovať poznatky,
Analýzujte štatistické údaje o životnej úrovni obyvateľstva za posledné štyri roky a vyvodte závery o kúpyschopnosti obyvateľstva alebo miere nezamestnanosti a pod...
7. aplikovať vedomosti z iných predmetov,
Pomocou poznatkov z dejepisu **vysvetlite** spoločensko-politické predpoklady vzniku stredovekej filozofie.
Nájdite najdôležitejšie objavy a vynálezy z rôznych vedných disciplín, ktoré formovali zmenu myslenia v renesancii.
8. aplikovať vedomosti do zručností,
Aplikujte primerané metódy psychoterapie a relaxácie.
Napište žiadosť o prijatie do zamestnania.
Zostavte pracovnú zmluvu.
Napište splnomocnenie.

9. abstraktne myslieť,

Vysvetlite pojem kategorického imperatívu.

Vysvetlite Heglovo nazeranie na svet a porovnajte ho s učením Platóna.

C. **Rovina syntézy** – vymedzená tzv. príkazovými slovesami ako napríklad: zhodnoť, zaujmi stanovisko, kriticky zhodnoť, samostatne posúď problém, utvor a prezentuj vlastný názor, diskutuj, navrhni možné riešenie a pod., preukáže, do akej miery je maturant schopný na základe analýzy a zovšeobecnenia zaradiť danú problematiku do širších spoločenských a kultúrnych súvislostí, aká je jeho schopnosť vypracovať a prezentovať vlastné projekty, seminárne práce a eseje.

Žiaci dokážu napríklad:

1. kriticky posúdiť fakty, udalosti, javy a procesy,
Zhodnoťte úlohu a podiel masovokomunikačných prostriedkov na vytváraní verejnej mienky.
Posúďte problém náboženskej neznášanlivosti.
Kriticky posúďte vybrané filozofické smery 20. storočia.
2. zovšeobecňovať a syntetizovať poznatky,
Zaujmite stanovisko k problému zneužívania politického postavenia.
Zhrňte základné znaky poklasickej filozofie a zdôvodnite opodstatnenosť filozofického pluralizmu.
Zaujmite stanovisko k problému sociálnych zmien v spoločnosti.
3. rozlišovať a chápať etické hodnoty,
4. uvedomiť si zviazanosť psychológie, sociológie, práva, politológie, ekonómie a filozofie so životom spoločnosti (sem zaraďujeme úlohy, v ktorých žiaci na konkrétnych príkladoch ilustrujú prepojenie teórie s praxou),
5. prezentovať vlastné názory a postoje,
6. prejavovať porozumenie a toleranciu k iným názorom a postojom,
7. chápať nevyhnutnosť spoločenských zmien,
8. hľadať zmysel života a utvárať si hodnotový systém.

2. OBSAH MATURITNEJ SKÚŠKY

Obsah maturitnej skúšky z občianskej náuky tvoria vybrané poznatky z týchto spoločenskovedných oblastí:

- **Psychológia a sociológia**
- **Právo a politológia**
- **Ekonómia a ekonomika**
- **Filozofia**

1. Psychológia a sociológia

Je to tematický okruh, ktorý obsahuje poznatky o psychológii ako vede, jej smeroch, poslaní pri vysvetľovaní príčin a dôsledkov ľudského snaženia a konania. Poskytuje informačný rámec o zákonitostiach a špecifikách psychiky človeka, o poznaní seba samého a svojho miesta v sociálnych vzťahoch. Súčasťou tematického okruhu sú poznatky o spoločnosti, jej vzniku a vývoji, spoločenských zmenách, vzťahoch a sociálnych štruktúrach.

Základné pojmy:

-psychológia, psychika, vedomie, prežívanie, správanie, psychické procesy a vlastnosti, osobnosť, temperament, charakter, schopnosti, inteligencia, nadanie, hodnoty, normy, postoje, typológia osobnosti, psychohygiéna, sociológia, spoločnosť, jednotlivec, sociálne vzťahy, sociálna skupina, sociálna rola, sociálny status, sociálna zmena, deviácia, komunikácia, socializácia, výchova, sebvýchova, učenie, kontrola, sebazpoznanie, sociálne správanie, kultúra, sociológia rodiny, verejná mienka, sociálna nerovnosť, komunita, organizácie, sociologický výskum.

Vyučovanie psychológie a sociológie sleduje nasledovné špecifické ciele, ktorých dosiahnutie chceme maturitnou skúškou overiť:

1.1. Psychológia

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť s použitím odbornej literatúry, čím sa psychológia zaoberá
- uviesť príklady životných situácií, v ktorých možno využiť psychologické poznatky
- na príkladoch rozlíšiť základné psychologické disciplíny
- na konkrétnych príkladoch porovnať základné psychologické smery (behaviorizmus, psychoanalýza, kognitívna psychológia, humanistická psychológia)

1.2. Psychika a psychické procesy

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť vzťah medzi telesnou a duševnou stránkou človeka
- vysvetliť pojem psychiky
- na príkladoch rozlíšiť psychické procesy
- porovnať vnem a predstavu

- na konkrétnych prípadoch ilustrovať, čo je afekt, nálada, strach, tréma a zlosť
- uvedomiť si a na príkladoch popísať, ako sa psychické procesy prejavujú v správaní, komunikácii medzi ľuďmi
- rozlíšiť 3 skupiny psychických javov (procesy, stavy, vlastnosti)

1.3. Človek ako osobnosť

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť príčiny individuálnych rozdielov medzi ľuďmi
- na príkladoch rozpoznať prejavy ľudí rôzneho temperamentu
- rozlišovať typológiu osobnosti Hyppokrata a Junga
- porovnať, čo je to charakter a povaha
- uviesť význam a úlohu záujmov, hodnôt, noriem a postojov v živote človeka
- na príkladoch rozlíšiť druhy učenia
- rozlišovať medzi pojmami schopnosti, inteligencia, nadanie
- objasniť praktický prínos primeraných relaxačných cvičení v živote človeka

1.4. Sociológia

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť úlohu a predmet sociológie v živote človeka
- charakterizovať podstatu základných sociologických teórií
- analyzovať poslanie a funkcie organizácie (usporiadania) spoločnosti
- vymedziť pojem kultúra a uviesť základné prvky kultúry
- posúdiť, ktoré spoločenské problémy v súčasnosti pramenia z odlišnosti kultúr
- na príkladoch uviesť, ako môže verejná mienka ovplyvniť riešenie problémov v spoločnosti
- vysvetliť prínos sociologického výskumu pre človeka a spoločnosť

1.5. V spoločnosti nie si sám

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- charakterizovať spoločnosť ako zložitý systém vzťahov jednotlivca a sociálnych skupín
- porovnať sociálny status (pozíciu), sociálnu rolu, deviáciu
- vysvetliť, v čom spočíva pozitívum a nebezpečenstvo sociálnych deviácií pre spoločnosť
- na príkladoch demonštrovať rozlíšenie druhov sociálnych skupín
- na konkrétnych príkladoch vymedziť rôzne formy komunikácie
- popísať problémy komunikácie ako možné zdroje konfliktov
- rozlíšiť pojmy evolúcia, revolúcia, pokrok, sloboda, modernizácia
- uviesť zdroje sociálnych zmien a uviesť možnosti ich odstránenia
- na príkladoch zo života rozpoznať prejavy extrémistického správania sa skupín
- na základe historického poznania uviesť príklady priebehu sociálnych zmien v spoločnosti

1.6. Socializácia osobnosti

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť proces socializácie jednotlivca
- posúdiť funkcie rodiny a jej primárne postavenie v procese socializácie jednotlivca
- zostaviť niekoľko typových modelov rodinnej výchovy
- s využitím faktografických údajov analyzovať súčasné problémy rodiny a určiť príčiny krízy v rodine
- vysvetliť praktický význam sociálnej kontroly a sebakontroly
- vysvetliť, čo je sociálna interakcia v skupinách
- porovnať pojmy organizácia a komunita
- na základe faktografických údajov zhodnotiť životnú úroveň obyvateľstva v Slovenskej republike a zostaviť jej jednotlivé úrovňové hranice

2. Právo a politológia

Je to tematický okruh, ktorý má v obsahu zakomponované základné poznatky o štáte, jeho fungovaní, subjektoch moci a ich delbe, ako aj formy účasti občana na správe štátu. Právna problematika poskytuje orientáciu v našom právnom systéme osobitne v odvetviach, ktorých poznatky pomôžu žiakom pri vytváraní si postojov a stanovísk na problémy každodenného života. Veľkú časť právnej problematiky tvoria základné ľudské práva a občianske slobody, Ústava SR ako najvyšší zákon štátu a zdroj celého práva.

Základné pojmy:

- štát, znaky štátu, funkcie štátu, štátna moc, štátne symboly, sústava štátnych orgánov, delba moci, forma vlády, forma štátu, štátny režim, právo, normy, právny systém, orgány na ochranu právnej kultúry, odvetvia práva - základy štátneho práva, rodinného práva, občianskeho práva, pracovného práva, správneho práva, trestného práva, legislatívny proces, aplikácia práva, náprava práva, sloboda, demokracia, voľby, volebné systémy, volebné právo, suverenita, pluralizmus, právny štát, politický systém, ľudské práva a slobody, základné dokumenty k ochrane ľudských práv a slobôd, politológia, subjekty politického systému, politické strany, hnutia, nátlakové skupiny, združenia, organizácie, liberalizmus, konzervativizmus, parlamentarizmus, tolerancia, ochrana spotrebiteľa.

Vyučovanie práva a politológie sleduje nasledovné špecifické ciele, ktorých dosiahnutie chceme overiť maturitnou skúškou:

2.1. Ľudské práva a základné slobody

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- rozlíšiť pojmy ľudské práva a občianske práva, pracovať s Ústavou SR a v nej rozlišovať členenie ľudských práv
- určiť tri generácie ľudských práv a vedieť zdôvodniť zaradenie jednotlivých ľudských práv do generácií
- poznať svoje práva z dokumentu Dohovor o právach dieťaťa
- pracovať s dokumentmi Všeobecná deklarácia ľudských práv a Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, porovnať formu zakotvenia práv

- prezentovať vlastný názor na riešenie rôznych prípadov porušovania ľudských práv
- uviesť, ktoré orgány OSN, Rady Európy a Európskej únie sa zaoberajú ochranou ľudských práv

2.2. Právny systém a zákonnosť

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť pojmy hodnota, norma, právna norma, právny systém, právna sila
- pracovať s dokumentmi právnej povahy a rozlíšiť medzi nimi právne normy rôznej právnej sily
- vysvetliť rozdiel medzi vnútroštátnym a medzinárodným právom
- porovnať jednotlivé etapy legislatívneho procesu
- uviesť, ako sa jednotlivec môže podieľať na tvorbe práva
- uviesť, aké sú garancie ochrany práva
- na príkladoch zo života uviesť mieru právomocí polície, advokácie, notárov, súdov
- popísať štruktúru súdov
- na základe kompetencií Ústavného súdu určiť postavenie tohto orgánu v SR
- zdôvodniť potrebu práva v spoločnosti

2.3. Odvetvia slovenského právneho poriadku

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- porovnať etapy ústavného vývoja u nás
- pracovať s Ústavou SR a poznať jej vnútorné členenie
- vybrať z II. hlavy Ústavy SR tie práva, ktoré sa ho bezprostredne dotýkajú a analyzovať ich
- zostaviť vlastnú listinu práv a slobôd
- rozlíšiť v 4 kompetenciách právomoci najvyšších štátnych orgánov

- vymedziť predmet občianskeho práva
- rozlíšiť pojmy právna spôsobilosť (subjektivita) a spôsobilosť na právne úkony; uviesť kedy vznikajú a ako zanikajú
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch, ktoré osobné práva občanov chráni občianske právo
- uviesť základné druhy sankcií v občianskom práve
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch, kedy ide o subjektívnu zodpovednosť a kedy ide o objektívnu zodpovednosť
- uviesť príklady, akým spôsobom možno nadobudnúť vlastníctvo
- uviesť spôsoby dedenia v občianskom práve a podmienky vydedenia
- analýzou rôznych zmlúv rozlíšiť kúpnu zmluvu, záložnú zmluvu, zmluvu o dielo, nájomnú zmluvu a poisťné zmluvy a uviesť, aké konkrétne záväzky z nich vyplývajú
- zostaviť jednoduchú zmluvu

- vymedziť predmet rodinného práva
- vysvetliť, v čom spočíva právny význam manželstva a rodiny
- vymenovať 4 zásady rodinného práva
- rozlíšiť dve formy uzavretia manželstva
- analyzovať žiadosť o uzavretie manželstva a z nej uviesť podmienky pre vznik manželstva
- objasniť svoje individuálne práva a z nich odvodiť práva a povinnosti rodičov voči deťom

- a naopak
- porovnať formy náhradnej rodinnej výchovy
- na konkrétnych príkladoch posúdiť, či je možné uzavrieť manželstvo alebo nie, prípadne za akých podmienok
- na konkrétnych príkladoch zo života posúdiť, aké práva a povinnosti dieťaťa, resp. rodičov boli porušené

- vymedziť, čo je predmetom pracovného práva
- uviesť, ktorými konkrétnymi spôsobmi vzniká pracovný pomer
- pomocou príkladov z praxe rozlíšiť jednotlivé druhy pracovných pomerov
- analyzovať pracovnú zmluvu a z nej uviesť, aké náležitosti musí obsahovať
- na konkrétnych prípadoch posúdiť, či nedošlo k porušeniu práv a povinností zamestnancov a zamestnávateľov
- na príkladoch vysvetliť, prečo došlo k rozviazaniu pracovného pomeru
- vymenovať spôsoby rozviazania pracovného pomeru
- zdôvodniť, prečo štát stanovuje dĺžku pracovného času, dovolenku, pracovné podmienky mladistvých a žien

- vymedziť predmet trestného práva
- definovať, čo naše trestné právo považuje za trestné (trestný čin, pokus o trestný čin, spolupáchateľstvo, príprava trestného činu)
- uviesť a porovnať príklady trestných činov a priestupkov
- zdôvodniť, prečo je potrebné rozlišovať medzi účastníkmi trestného činu
- vysvetliť, od kedy nadobúda občan trestnú zodpovednosť
- uviesť druhy trestov

- vymedziť predmet správneho práva
- vysvetliť, čo je správny delikt a ktorý orgán verejnej správy ukladá sankcie
- uviesť sankcie, ktoré sa uplatňujú pri postihovaní priestupkov
- rozlišovať orgány miestnej samosprávy

2. 4. Ochrana spotrebiteľa

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- objasniť potrebu ochrany spotrebiteľa
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch zo života uplatňovanie práv a povinností spotrebiteľa a predávajúceho
- popísať postup a podmienky reklamácie tovaru
- poukázať, na ktoré štátne orgány a inštitúcie má spotrebiteľ právo obrátiť sa o pomoc

2. 5. Právny štát - základ občianskej demokracie

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- z genézy vývoja ľudstva vysvetliť príčiny vzniku štátu
- uviesť a vysvetliť znaky štátu
- opísať štátne symboly SR
- zdôvodniť potrebu del'by štátnej moci v demokratických štátoch
- analyzovať rozdiely medzi horizontálnym a vertikálnym členením štátnej moci

- príkladmi uviesť a analyzovať parlamentnú, kabinetnú a prezidentskú formu vlády
- vysvetliť základné rozdiely medzi unitárnym štátom, federáciou a konfederáciou
- porovnať monarchiu a republiku
- porovnať rôzne formy štátneho režimu
- charakterizovať právny štát a vysvetliť jeho znaky

2. 6. Demokracia a princíp jej uplatnenia v právnom štáte

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- definovať pojem demokracia
- vysvetliť základné princípy demokracie a ich vývoj
- objasniť podstatu priamej demokracie
- porovnať dve formy priamej demokracie referendum a plebiscit
- zhodnotiť výhody a nevýhody priamej a nepriamej (zastupiteľskej) demokracie
- vysvetliť princípy volebného práva SR (všeobecnosť, rovnosť, priamosť, tajné hlasovanie)
- porovnať volebné systémy
- zhodnotiť výhody a nevýhody volebných systémov
- objasniť funkciu volieb v demokratických štátoch
- analyzovať rozdiely medzi parlamentnými, prezidentskými, komunálnymi voľbami a voľbami do vyšších územných celkov

2. 7. Politický systém a politický pluralizmus

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť pojem politický systém
- vymenovať zložky politického systému a ich zámer
- na príkladoch zo života určiť konkrétne ekonomické a neekonomické nátlakové skupiny
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch, aké prostriedky používajú nátlakové skupiny na presadenie svojich požiadaviek
- zdôvodniť, prečo sú politické strany a hnutia najdôležitejšie subjekty politického systému
- rozlíšiť politické strany podľa politickej orientácie

2. 8. Národ a menšiny v politike

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- analyzovať národnostné zloženie SR
- zdôvodniť potrebu ochrany národnostných, etnických, jazykových, náboženských menšín

3. Ekonomika a ekonomika

Je to tematický okruh, ktorého obsahom sú poznatky o základných ekonomických kategóriách a ekonomických procesoch, subjektoch trhu a ich postavení na trhu, konkurencii a úlohe podnikov v ekonomickej súťaži, úlohe a funkcii peňazí a bankových inštitúcií, úlohe štátu vo fungovaní ekonomického systému v spoločnosti, ale tiež poznatky o medzinárodných ekonomických vzťahoch a formách ich spolupráce.

Základné pojmy:

- potreby, statky, výroba, výrobné faktory - práca, prírodné zdroje, kapitál, výrobok, služby, tovar, spotreba, výmena, reprodukcia, dôchodky, národný dôchodok, mzda, renta, zisk, úrok, ekonómia, ekonomika, základné ekonomické otázky, teórie, trh, typy trhov, typy ekonomík, konkurencia, trhový mechanizmus, dopyt, ponuka, cena, nezamestnanosť, podnik, formy podnikania, úver, investície, ekonomická samostatnosť, právna subjektivita, peniaze, peňažné ústavy, úrok, inflácia, produkt, bilancia, hospodárska politika štátu - fiškálna, monetárna, integrácia, Európska únia.

Vyučovanie ekonómie sleduje nasledovné špecifické ciele, ktorých dosiahnutie chceme overiť maturitnou skúškou:

3.1. Vzťah ekonómie a ekonomiky

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- porovnať potreby a statky a uviesť na ne príklady
- vymedziť vstupy a výstupy výroby
- porovnať pojmy ekonómia a ekonomika
- na príkladoch vysvetliť, ktoré problémy rieši mikroekonómia a ktoré makroekonómia
- určiť rozdiel medzi pozitívnou a normatívnou ekonómiou a uviesť príklady
- vysvetliť, ako môže využiť poznatky z ekonómie vo svojom súkromnom živote
- stručne charakterizovať vývoj ekonomického myslenia
- charakterizovať dôchodky výrobných faktorov: mzda, renta, úrok, zisk
- vysvetliť pojem kapitál a jeho význam z hľadiska rozvoja spoločnosti
- na príkladoch zo života objasniť príčiny a formy nezamestnanosti
- analyzovať štatistické údaje a charakterizovať vývoj nezamestnanosti v SR
- porovnať, ako sa riešia tri základné ekonomické otázky v rôznych typoch ekonomík
- na príklade SR charakterizovať prechod z centrálne riadenej ekonomiky na zmiešanú (sociálno-trhovú)

3. 2. Trh a trhový mechanizmus

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- na príkladoch rozlíšiť jednotlivé typy trhov a stručne ich charakterizovať
- popísať správanie sa jednotlivých subjektov na trhu
- objasniť princípy fungovania trhu na príkladoch vzťahu medzi dopytom, ponukou a cenou
- vysvetliť úlohu konkurencie v trhovej ekonomike
- charakterizovať domácnosť ako subjekt trhu a na základe štatistických údajov posúdiť jej životnú úroveň
- analyzovať príčiny zlyhávania trhového mechanizmu a zdôvodniť potrebu zásahov štátu do ekonomiky

3. 3. Podnik a formy podnikania

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť, čo je podnik a podnikanie a čo je jeho zmyslom

- uviesť základné právne normy pre oblasť podnikania v SR
- rozlíšiť pojmy fyzická osoba, právnická osoba, právna subjektivita, ekonomická samostatnosť, obchodný register
- charakterizovať živnosti a obchodné spoločnosti a vzájomne ich porovnať
- na príkladoch uviesť, ako štát podporuje rozvoj podnikania v SR
- na konkrétnych príkladoch uviesť formy privatizácie a reštitúcie v SR

3. 4. Peniaze a bankový systém v zmiešanej ekonomike

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť formy a funkcie peňazí v modernej zmiešanej ekonomike
- na konkrétnych príkladoch určiť rôzne možnosti použitia peňazí a posúdiť ich výhody a nevýhody
- vysvetliť príčiny vzniku inflácie
- na príkladoch určiť, aké dôsledky majú jednotlivé formy inflácie na vývoj ekonomiky
- vysvetliť rozdiel medzi valutou, devízou, šekom
- charakterizovať vzťah subjektov dlžník – veriteľ a vysvetliť pojmy úver, úrok
- určiť pozíciu centrálnej banky v bankovej sústave a jej hlavné úlohy
- vysvetliť, aké bankové operácie vykonávajú obchodné banky a poisťovne
- na príkladoch vysvetliť, ako možno využívať nástroje monetárnej politiky
- zostaviť základnú tabuľku príjmov a výdavkov štátneho rozpočtu

3. 5. Národné a svetové hospodárstvo

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- uviesť najdôležitejšie ciele hospodárskej politiky štátu
- vymenovať základné ukazovatele, ktorými sa meria výkonnosť ekonomiky
- uviesť, ktoré ukazovatele najlepšie charakterizujú rozdiely medzi vyspelými a rozvojovými krajinami
- vysvetliť úlohy a ciele Európskej únie
- charakterizovať podstatu a formy ekonomickej integrácie
- na príkladoch uviesť výhody a nevýhody vstupu SR do EÚ

4. Filozofia

Tento tematický okruh tvorí prehľad dejín filozofie. Poskytuje žiakovi základné poznatky o povahe filozofického poznania, o vplyve filozofického poznania jednotlivých filozofov na myslenie a konanie človeka, zasväčuje žiakov do určitého štýlu filozofického myslenia a uvažovania a slúži im na orientáciu v základných problémoch filozofie - filozofii bytia, poznania a človeka. Poznatky z dejín ľudského myslenia umožňujú žiakovi porovnávať, analyzovať a systematizovať javy, ktoré sa odohrali a odohrávajú, ako aj predvídať ich vývoj. Súčasťou tohto tematického celku sú aj vybrané poznatky z oblasti religionistiky.

Základné pojmy:

- arché, logos, hmota, idea, kauzalita, pravda, subjekt, objekt, pohyb, priestor, atomizmus, tomizmus, teocentrizmus, humanizmus, empirizmus, racionalizmus, osvietenstvo, panteizmus,

dialektika, metafyzika, monizmus, dualizmus, pluralizmus, základné filozofické smery, pozitivizmus, existencia.

Vyučovanie filozofie sleduje nasledovné špecifické ciele, ktorých dosiahnutie chceme overiť maturitnou skúškou:

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- vysvetliť predmet filozofie v jednotlivých obdobiach dejín filozofie (antická filozofia, stredoveká filozofia, renesančná filozofia, novoveká filozofia, filozofia 19. storočia, filozofia 20. storočia)
- používať základné filozofické pojmy: bytie, logos, subjekt, objekt, podstata, idea, hmota
- vybrať z prameňov texty obsahujúce problematiku bytia a poznania a zaujať k nim stanovisko
- vysvetliť rozdiel medzi monizmom, dualizmom a pluralizmom a uviesť príklady
- porovnať základné filozofické prístupy v otázke vzťahu k Bohu: teizmus, deizmus, panteizmus, ateizmus

- vysvetliť predpoklady vzniku filozofie v Grécku
- vysvetliť, prečo sa menil predmet filozofie v Grécku
- porovnať názory predstaviteľov ranej gréckej filozofie na chápanie pralátky a pohybu
- zhodnotiť aktuálnosť Sokratovej filozofie v súčasnosti
- analýzou výrokov Sokrata vysvetliť podstatu jeho filozofie
- vysvetliť podstatu Platónovej filozofie
- porovnať rozdielnosť prístupov Platóna a Aristotela v metafyzike
- vysvetliť podstatu Aristotelovej filozofie

- pomocou poznatkov z dejepisu vysvetliť spoločensko-politické predpoklady vzniku stredovekej filozofie
- vymedziť základné problémy učenia A. Augustína
- analyzovať učenie T. Akvinského
- zdôvodniť nástup humanizmu a renesancie, nový pohľad na svet a človeka
- vysvetliť pojmy renesancia a humanizmus
- charakterizovať panteizmus G. Bruna

- vysvetliť, čo je zdrojom poznania v racionalizme a v empirizme v novovekej filozofii
- zdôvodniť, prečo sa kľúčovou disciplínou novovekej filozofie stáva teória poznania
- aplikovať indukciu a dedukciu ako 2 rôzne metódy poznávania
- na Descartovom výroku „Myslím, teda som.“ vysvetliť jeho dualizmus
- charakterizovať učenie F. Bacona a jeho náuku o idoloch
- porovnať učenie F. Bacona a R. Descarta a zhodnotiť ich prínos pre ďalší filozofický vývoj
- objasniť prínos J. Locka do teórie poznania a teórie štátu
- zdôvodniť, prečo filozofia B. Spinozu je panteistická a monistická
- vysvetliť, ako chápal G. W. Leibniz monády a problematiku pluralizmu

- uviesť hlavné znaky osvietenstva
- vysvetliť prínos F. M. A. Voltaira pre filozofiu a spoločenskú prax
- rozobrať a zdôvodniť odporúčania F. M. A. Voltaira na riešenie situácie vo Francúzsku v diele Filozofické listy

- vysvetliť podstatu učenia Ch. L. Montesquieuho
- porovnať teóriu del'by moci J. Locka a Ch. L. Montesquieuho
- porovnať názory J. J. Rousseaua a jeho súčasníkov
- rozobrať hlavné myšlienky diela Spoločenská zmluva
- charakterizovať prínos encyklopedistov

- objasniť podmienky vzniku a prínos nemeckého klasického idealizmu
- vymedziť podstatné problémy Kantovej filozofie
- vysvetliť, ako I. Kant riešil otázku poznania v diele Kritika čistého rozumu
- objasniť pojem kategorického imperatívu
- pochopiť podstatu Heglovej filozofie
- vysvetliť Heglovo nazeranie na svet a porovnať ho s učením Platóna
- zistiť, ktoré myšlienky nemeckých filozofov inšpirovali štúrovcov

- charakterizovať antropologické a scientistické prúdy poklasickej filozofie 19. storočia
- zdôvodniť opodstatnenosť pluralizmu v poklasickej filozofii
- vysvetliť podstatu pozitívizmu – A. Comte
- vysvetliť podstatu filozofie existencie – S. Kierkegaard

- posúdiť podmienky ovplyvňujúce predmet filozofických smerov 20. storočia
- stručne charakterizovať existencializmus – J. P. Sartre
- vysvetliť miesto a poslanie filozofie v súčasnej kultúre a uviesť príklady z dejín filozofie na prepojenie svetovej filozofie so slovenskou vedou a filozofiou
- uviesť príklady na aplikáciu niektorých filozofických teórií v súčasnej praxi
- posúdiť, ktoré filozofie mali najväčší vplyv na rozvoj filozofického myslenia na Slovensku

4. 1. Religionistika

Základné pojmy:

- religionistika, náboženstvo, svetové náboženstvo, kresťanstvo, islam, budhizmus, nová religiozita, sekta, kult, tolerancia.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

Žiak vie:

- rozlíšiť medzi jednotlivými prvkami náboženstva a vysvetliť ich význam
- určiť základné identifikačné znaky svetových náboženstiev
- identifikovať prejavy náboženskej neznášanlivosti
- analyzovať prejavy sektárskeho myslenia

**ÚPRAVY CIEĽOVÝCH POŽIADAVIEK NA MATURITNÉ SKÚŠKY
PRE ŽIAKOV SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM
PRE PREDMET OBČIANSKA NÁUKA**

Žiaci so sluchovým postihnutím

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci so zrakovým postihnutím

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s telesným postihnutím

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s narušenou komunikačnou schopnosťou

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s vývinovými poruchami učenia

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci chorí a zdravotne oslabení

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s poruchami správania

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s poruchami aktivity a pozornosti

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Autori: PhDr. Daniela Ďurajková, PhDr. Zdenka Janasová, Mgr. Helena Kopecká,
PhDr. Dáša Vargová, CSc.